

The Role of Urban Tourism in Sustainable Urban Development (Case Study: Shirvan City)¹

Robabe Hosseinneshad Devin

PhD Student, Department of Geography and Urban Planning, Shirvan Branch,
Islamic Azad University, Shirvan, Iran

Mohammad Motamedi²

Associate Professor, Department of Geography and Urban Planning, Shirvan
Branch, Islamic Azad University, Shirvan, Iran

Ramazanali Naderi Mayvan

Assistant Professor, Department of Geography and Urban Planning, Kosar University of
Bojnord, Bojnord, Iran

Received: 18 April 2024

Revised: 2 September 2024

Accepted: 6 September 2024

Abstract

Identifying the factors influencing the development of urban tourism facilitates planning for urban development. The interaction between tourists and host communities, along with the creation of tourism spaces, is the result of traveling to urban areas with diverse motivations, visiting attractions, and enjoying tourism-related facilities and services. These processes have undeniable impacts on various economic, social, cultural, and ecological dimensions. The aim of the present study is to explore the role of urban tourism in the sustainable development of Shirvan City in North Khorasan Province. In this applied research, a descriptive–analytical approach has been adopted. Data were collected using a questionnaire. The statistical population consisted of two groups: the first group included residents over 20 years of age in Shirvan City, with a total population of $n=56,271$ people based on the latest national census. Using Cochran's formula and a

---

1. The article is extracted from the thesis of the first author submitted to Islamic Azad University, Shirvan Branch.

2. Corresponding Author. Email: motamedi45@gmail.com

©2024 The author(s). This is an open access article under the CC BY license:

<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>

How to cite this article: Hosseinneshad Devin, R., Motamedi, M. and Naderi Mayvan, R. (2025). The Role of Urban Tourism in Sustainable Urban Development (Case Study: Shirvan City). Journal of Geography and Regional Development, 23(3), 93-124. Doi: 10.22067/jgrd.2024.87647.1421

CI=95%, a sample of 384 respondents was selected. The second group comprised 50 tourism experts in Shirvan County, who were randomly selected and surveyed. The results suggest that for the economic, physical, and environmental development indices, the significance level was above 0.05, indicating that, to both citizens and tourism experts, urban tourism has not played a significant role in the economic development of Shirvan. Urban tourism has a pivotal role in the socio-cultural and environmental development of Shirvan. Finally, in examining the relationship between urban tourism and the dimensions of sustainable urban development in Shirvan based on the views of the two groups of citizens and experts, a T-value above 1.96 was obtained. Hence, in light of the results, it can be posited that there is a statistically significant relationship between urban tourism and the dimensions of sustainable urban development.

Keywords: Tourism Development, Urban Tourism, Sustainable Urban Development, Shirvan City.

نقش گردشگری شهری در توسعه پایدار شهرها (نمونه موردی: شهر شیروان)^۱

ربابه حسین‌نژاد دوین (دانشجوی دکتری، گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، واحد شیروان، دانشگاه آزاد اسلامی، شیروان،

ایران)

goleroz3185@gmail.com

محمد معتمدی (دانشیار گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، واحد شیروان، دانشگاه آزاد اسلامی، شیروان، ایران، نویسنده

مسئول)

motamedi45@gmail.com

رمضانعلی نادری مایوان (استادیار گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه کوثر بجنورد، بجنورد، ایران)

dr.naderi@kub.ac.ir

چکیده

شناخت عوامل مؤثر بر توسعه گردشگری شهری موجب تسهیل برنامه‌ریزی برای توسعه شهرها می‌شود. همچنین عملکرد متقابل گردشگر- میزبان و تولید فضای گردشگری در رابطه با سفر به مناطق شهری با انگیزه‌های متفاوت و بازدید از جاذبه‌ها و استفاده از تسهیلات و خدمات مربوط به گردشگری انجام می‌شود که تأثیرات انکارناپذیری بر ابعاد مختلف اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، اکولوژیکی و غیره دارد. هدف پژوهش حاضر، بررسی نقش گردشگری در توسعه پایدار شهر شیروان در خراسان شمالی است. روش تحقیق در پژوهش حاضر از حیث هدف، کاربردی و حیث روش انجام نیز توصیفی تحلیلی بوده که داده‌های آن از طریق پرسشنامه گردآوری شده است. جامعه آماری پژوهش شامل دو گروه بودند که گروه اول، جمعیت بالای ۲۰ سال ساکن در شهر شیروان که براساس آخرین آمار سرشماری رسمی کشور ۵۶۲۷۱ نفر هستند که با استفاده از فرمول کوکران و با درصد اطمینان ۹۵ درصد ۳۸۴ نفر به عنوان نمونه انتخاب و مورد بررسی قرار گرفتند و گروه دوم شامل ۵۰ نفر از کارشناسان مرتبط با امور گردشگری شهرستان شیروان بودند که

۱. این مقاله مستخرج از رساله دکتری نویسنده اول در دانشگاه آزاد اسلامی واحد شیروان است.

نشریه جغرافیا و توسعه ناحیه ای، سال بیست و سوم، شماره ۳، پاییز ۱۴۰۴، شماره پیاپی ۵۲، صص ۱۲۴-۹۳

تاریخ تصویب: ۱۴۰۳/۰۶/۱۶

تاریخ بازنگری: ۱۴۰۳/۰۶/۱۲

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۱/۳۰

به عنوان نمونه آماری انتخاب و به روش نمونه‌گیری اتفاقی پرسشنامه‌ها تکمیل شدند. نتایج به دست آمده نشان داد برای شاخص توسعه اقتصادی، کالبدی و زیست محیطی مقدار معناداری بزرگتر از ۰/۰۵ به دست آمده است که نشان می‌دهد از نظر شهروندان و کارشناسان گردشگری شهری، نقش قابل توجهی در توسعه اقتصادی شیروان نداشته است. در مقابل برای توسعه فرهنگی - اجتماعی و زیست محیطی از نظر شهروندان و کارشناسان گردشگری شهری نقش قابل توجهی داشته است و در نهایت در بررسی رابطه گردشگری شهری و ابعاد توسعه پایدار شهری در شیروان، برای دو گروه شهروندان و کارشناسان، T Value بزرگتر از ۱/۹۶ به دست آمده است. بنابراین می‌توان گفت بین گردشگری شهری و ابعاد توسعه پایدار شهری در شیروان رابطه معناداری وجود دارد.

واژگان کلیدی: توسعه گردشگری، گردشگری شهری، توسعه پایدار شهری، شهر شیروان.

۱. مقدمه

یکی از بخش‌هایی که می‌توان گفت عامل ایجاد تغییرات اساسی اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی در شهرها بوده و امروزه به عنوان یک صنعت پویای اقتصادی از آن نام برده می‌شود، گردشگری است که نقشی کلیدی در توسعه شهرها ایفاء می‌کند (مامیرکولوا و همکاران^۱، ۲۰۲۰: ۳). امروزه، صنعت گردشگری یا جهانگردی به منزله یکی از ابزارها و راهکارهای مناسب جهت کسب درآمد و شکوفایی اقتصاد دولت‌ها و ملت‌ها از یک سو و توسعه و آبادانی مناطق در نقاط مختلف دنیا از سوی دیگر مطرح است (ابراهیم‌زاده، ۱۳۹۰: ۶). همچنین در مطالعات متعدد به واژه گردشگری به عنوان یک پدیده و جریان مثبت در راستای ایجاد اشتغال و توسعه اقتصادی اشاره شده است (سارپونگ و همکاران^۲، ۲۰۲۰: ۲)؛ به طوری که سومین پدیده اقتصادی پویا پس از صنایع نفت و خودروسازی به شمار می‌رود. گردشگری به طور عام و گردشگری شهری به طور خاص بر اقتصاد شهرهای دنیا تأثیرگذار است. این پدیده نه چندان نوظهور معادلات اقتصادی جهان را به طور گسترده‌ای تحت تأثیر

1. Mamirkulova et al

2. Sarpong et al

خود قرار داده است؛ چنانچه هم‌اکنون بسیاری از اقتصادهای کلان دنیا به‌ویژه اقتصادهای شهری وابستگی شدیدی به آن دارند (قهرمانی فرد و همکاران، ۱۴۰۰: ۶۸). همچنین به‌عنوان یکی از عوامل تأثیرگذار بر تغییرات فضایی شهرها محسوب می‌شود. از سوی دیگر، ویژگی شهرها سبب شده است گردشگران شهری متفاوت‌تر از سایر گروه‌های گردشگری باشند (نادری و همکاران، ۱۳۹۷: ۵۷۴). فضاهای شهری و عوامل تأثیرگذار بر توسعه شهری در هر شهر، از گردشگری تأثیر می‌پذیرد و باید در برنامه‌ریزی‌های توسعه شهری و اسناد بالادستی به آن توجه کرد. امروزه ظاهر شهرها بسیار شبیه به هم است و اتحاد و همسانی بیشتری در آنها نمایان شده است که این مسئله تمایز را سخت‌تر می‌کند (آرباسل^۱، ۲۰۰۰: ۸۰)؛ به‌طوری‌که این نواحی به دلیل برخورداری از جاذبه‌های متنوع گردشگری مثل موزه‌ها، بناهای یادبود، سالن‌های تئاتر، رستوران‌ها، استادیوم‌های بزرگ ورزشی، پارک‌ها، شهربازی‌ها، مراکز خرید، معماری مدرن، بهره‌گیری از فناوری جدید در این زمینه‌ها، غالباً مقاصد گردشگری مهمی محسوب می‌شود (شمس‌الدینی و سنایی‌مقدم، ۱۳۹۷: ۶۷). بنابراین تقویت و توجه به جایگاه گردشگری در طرح‌های توسعه شهری، می‌تواند در جذب گردشگر و توسعه این صنعت نقش بسزایی داشته باشد (اسدی و همکاران، ۱۳۹۹: ۳۷). گردشگری شهری با ابعاد اقتصادی، فرهنگی-اجتماعی و زیست‌محیطی زندگی شهرنشینی به شکل پیچیده‌ای در ارتباط بوده و به‌تدریج به ابزار شناخت و آگاهی از زندگی مردمان، شناخت جهان و غنای بینش و نگرش آدمیان به مفاهیم زندگی تبدیل شده است (بیضایی و صداقتی، ۱۳۹۸: ۱۱۱). درواقع برای موفقیت و توسعه گردشگری، شناخت روابط بین سه جنبه اقتصادی، زیست‌محیطی و فرهنگی-اجتماعی توسعه باید مورد توجه قرار بگیرند (کریس^۲، ۲۰۱۲: ۳۴۱). در برنامه‌ریزی توسعه گردشگری پایدار، هرگونه برنامه‌ریزی برای توسعه گردشگری در آینده با رویکرد توسعه پایدار باید انجام شود و توجه اساسی

---

1. Orbasl

2. Chris

آن به حفظ محیط زیست در کنار سود اقتصادی و حفظ محیط اجتماعی- فرهنگی است (توآ و وال^۱، ۲۰۰۹: ۹۳). از طرفی، دو محیط طبیعی و فرهنگی- اجتماعی از جمله عواملی هستند که نه تنها تأثیر بسزایی بر توسعه و شکل‌گیری گردشگری دارند، بلکه خود نیز به‌طور متقابل از پیامدها و تحولات ناشی از فعالیت‌های گردشگری تأثیر می‌پذیرند. معمولاً گردشگری آثار متفاوت و چشمگیری بر منطقه گردشگرپذیر بر جای می‌گذارد. با توجه به پیچیدگی و گستردگی فعالیت‌های گردشگری آثار ناشی از آن نیز ابعاد به هم پیوسته بسیاری دارد که باید در مطالعه آثار گردشگری به آنها توجه شود (ماسون^۲، ۲۰۱۵: ۲۶) در چند سال اخیر عدم توجه کافی مدیریت شهری کشور به مقوله گردشگری پایدار شهری، نتوانسته به نیازهای روزافزون شهروندان به محیط‌های تفریحی و استراحتگاهی پاسخ مناسب بدهد و گردشگری را به سمت پایداری سوق دهد. کم‌توجهی مدیران شهری به این مقوله موجب آثار منفی عدیده‌ای چون هزینه‌های بیشتر زندگی برای شهروندان، تغییر زندگی سستی، افزایش جرائم، آلودگی زیست‌محیطی، فشار بر روی تسهیلات و خدمات در بسیاری از شهرها شده است (رحیمی‌فرد، ۱۳۹۶: ۲).

شهر شیروان واقع در استان خراسان شمالی، از ظرفیت‌های بسیار بالایی مانند جاذبه‌های طبیعی و تفریحی و تاریخی همچون شیرکوه، تپه‌نادر و جاذبه‌های مذهبی مانند زیارتگاه امامزاده حمزه رضا و بی‌بی هور و بی‌بی نور برخوردار است و از طرفی شیروان با توجه به قرار گرفتن در جاده ترانزیت و شاهراه رفت‌وآمد ملی به شهرهای شمالی کشور و پایتخت (تهران) و برخوردار از قدمت تاریخی دیرینه، می‌تواند یکی از مقصدهای شهری و به‌عنوان کانون اصلی گردشگری ایران در سطح ملی و منطقه‌ای ایفاء نقش کند. برای انجام این مهم لازم است که مدیران شهری قبل از هر چیز عوامل پیش‌ران و تأثیرگذار بر توسعه اقتصادی و کالبدی شهر را شناسایی نمایند.

---

1. Tao & Wall

2. Mason

همچنین شهر شیروان یکی از چشم‌اندازهای گردشگری منطقه شمال شرق کشور به‌شمار می‌رود. در این تحقیق ظرفیت‌های این شهر برای گردشگری به‌عنوان فعالیتی متناسب با ویژگی‌های محیطی آن بررسی خواهد شد و راهکارهایی برای توسعه این فعالیت و درآمدزایی و پایداری شهری و احیای اقتصاد شهر ارائه می‌شود. بنابراین مقاله حاضر در پی این است که تأثیر گردشگری را بر ابعاد توسعه پایدار شهری یعنی (اقتصادی، کالبدی، زیست‌محیطی، اجتماعی، فرهنگی)، مورد بررسی قرار دهد تا با تبیین و شناخت عوامل مؤثر موجبات توسعه پایدار را در این شهر فراهم کند.

۲. پیشینه پژوهش

مطالعات زیادی در زمینه گردشگری انجام شده است که در این قسمت به مهم‌ترین این مطالعات اشاره شده است:

جدول ۱. پیشینه پژوهش

منبع: نگارندگان ۱۴۰۳

نویسنده/نویسندگان	سال	عنوان	نتیجه
فان و همکاران	۲۰۲۳	شناسایی و اولویت‌بندی استراتژیهای توسعه گردشگری با استفاده از QSPM، SWOT و AHP: مطالعه موردی کوه چانگبای در چین	استفاده از پتانسیل‌های طبیعی، تاریخی و غیره و استراتژی "ایجاد مکانیزم مناسب برای سرمایه‌گذاری بخش دولتی و خصوصی" برای بهبود شرایط در کوه چانگ بای بسیار مهم هستند. بنابراین باید به ظرفیت‌های گردشگری این منطقه توجه ویژه‌ای شود و در جهت تقویت صنعت گردشگری، جایگاه اقتصادی منطقه و ایجاد فرصت‌های شغلی در دستور کار مدیران و برنامه‌ریزان قرار گیرد.
فرزین	۱۴۰۳	ارائه یک مدل فرآیندی یکپارچه جهت ارزیابی گردشگری به‌عنوان ابزاری جهت بازآفرینی	استفاده از عناصر گردشگری به‌عنوان ابزاری جهت بازآفرینی شهری نیازمند یک برخورد چهار سطحی از روابط میان آن‌ها است که در آن عناصر زیرساختی همچون گونه‌های حمل‌ونقل و دسترسی و آموزش و اطلاع‌رسانی به‌عنوان سطح پایه (چهارم) و

نویسنده/نویسندگان	سال	عنوان	نتیجه
		شهری با رویکرد مدلسازی ساختاری	مستقل‌ترین سطح و گونه خرده‌فروشی به‌عنوان سطح اول و وابسته‌ترین سطح روابط عمل می‌نمایند.
بالیده و تقوایی	۱۴۰۳	تبیین شاخص‌های مدل شکوفایی گردشگری شهری	بیشترین میزان میانگین واریانس استخراج شده مربوط به شاخص «اجتماعی-فرهنگی» با (۰/۸۱)، و کمترین مقدار آن مربوط به شاخص «اقتصادی» با (۰/۴۷)، بوده است.
احمدی و همکاران	۱۴۰۰	تبیین نگاه فن‌سالارانه در طرح‌های توسعه شهری بر گردشگری با روش سه سوسازی (مطالعه موردی: استان کرمانشاه	نتایج ابعاد سه‌گانه نشان داده که نگاه فن‌سالارانه و تکنوکرات در طرح‌های شهری، گردشگری را به حاشیه رانده و پتانسیل‌های گردشگری شهری را کمرنگ نموده و منجر به از دست رفتن هویت‌های اصلی جاذبه‌های گردشگری شده است.
بزرگ‌نیا و همکاران	۱۴۰۰	به بررسی تأثیر پروژه‌های محرك توسعه بر ارتقاء گردشگری شهری در منطقه ۱۱ شهر تهران	ابعاد اقتصادی، کالبدی-فضایی، اجتماعی و زیست‌محیطی بر پروژه‌های محرك توسعه و در نهایت پروژه‌های محرك توسعه با ضریب مسیر ۰/۶۳ بر توسعه گردشگری تأثیر مثبت و معناداری دارد. به‌گونه‌ای که هر تغییری به‌صورت مثبت در ابعاد موردنظر باعث ارتقا کیفیت فضای گردشگری شهری خواهد شد.
بیکی	۱۳۹۹	تبیین نقش گردشگری بر ابعاد پایداری شهری مطالعه موردی: شهر مرزی خواف	وضعیت شهر مرزی خواف به لحاظ ابعاد پایداری شهری مطلوب نیست. در این میان پایداری اقتصادی پایین‌ترین سطح مطلوبیت را کسب نمود. همچنین گردشگری بر تمامی ابعاد پایداری شهری تأثیر مثبت و معنادار داشته که بیشترین آن ترتیب بر پایداری کالبدی (۰/۹۱)، و پایداری اجتماعی (۰/۴۱) بوده است.
موسوی و همکاران	۱۳۹۸	ارزیابی عناصر مؤثر بر توسعه گردشگری شهری مطالعه موردی: ارومیه	جاذبه‌های گردشگری با ضریب مستقیم و مثبت ۰/۹۹ و خدمات گردشگری با ضریب مستقیم و مثبت ۰/۸۵ در توسعه گردشگری شهری شهر ارومیه نقش داشته اند.
محمدی فر و علوی‌نسب	۱۳۹۷	نقش مدیریت شهری در توسعه پایدار گردشگری شهر مشهد	مدیریت شهری در توسعه گردشگری شهری می‌تواند نقش بسیار بالایی ایفا کند. همچنین در راستای تحقق توسعه گردشگری، مدیریت شهری مهمترین ابزار است و مدیریت باید برای شهر

نویسنده/نویسندگان	سال	عنوان	نتیجه
			برنامه‌ریزی کند و فعالیتهای شهری را سامان دهد و بر فعالیتهای انجام‌شده نظارت کند.
بانک جهانی	2018	«تجربه ستول در میراث - فرهنگی، گردشگری پایدار و بازسازی شهری»	سرمایه‌گذاری هدفمند، بازسازی شهری، بازسازی میراث فرهنگی و توسعه گردشگری را احیا کرده است.
کلیپوایز و زردوا	2012	توسعه گردشگری در یک محیط در حال تغییر	گردشگری پایدار و مسائل پایداری به‌ویژه در کشورهای در حال توسعه باید به‌صورت ویژه مورد توجه قرار گیرد. ترکیب آگاهی و مدیریت زیست‌محیطی در صنعت گردشگری یک گام مهم در تضمین اجرای سیاست‌های زیست‌محیطی است.
اویسال و ایزدن	2011	گردشگری فرهنگی به‌عنوان ابزار بازسازی شهری در استانبول»	گردشگری فرهنگی، یکی از انگیزه‌های اصلی این استراتژی‌های بازاریابی، به‌طور گسترده‌ای به‌عنوان یک سیاست شهری سازگار است.

۳. روش‌شناسی تحقیق

تحقیق حاضر از نوع کاربردی است؛ چراکه تلاش دارد با استفاده از زمینه‌ها و مبانی نظری موجود به مطالعه مسائل و مشکلات گردشگری شهر شیروان بپردازد و در نهایت بهترین راهکارهای اجرایی را جهت توسعه گردشگری و توسعه پایدار شهر شیروان ارائه کند. جامعه آماری پژوهش حاضر، شهروندان شهر شیروان هستند که براساس آخرین آمار رسمی سرشماری کشور، جمعیتی برابر با ۸۲۶۸۹ نفر دارد. از این میان، جامعه آماری مورد مطالعه شامل افراد بالای ۲۰ سال بوده که تعداد آنان ۵۶۲۷۱ نفر برآورد شده است. حجم نمونه با استفاده از فرمول کوکران و با سطح اطمینان ۹۵ درصد، ۳۸۴ نفر تعیین شد و پرسشنامه‌ها به‌صورت تصادفی در میان شهروندان توزیع و مورد بررسی قرار گرفت. همچنین گروه دوم شامل کارشناسان مرتبط با امور گردشگری شهرستان شیروان هستند

و ۵۰ نفر نیز به عنوان نمونه آماری برای گروه دوم انتخاب و به روش نمونه‌گیری اتفاقی پرسشنامه‌ها تکمیل شدند.

شکل ۱. موقعیت سیاسی شهر شیروان

منبع: نگارنگان، ۱۴۰۰

به منظور تجزیه و تحلیل داده‌های جمع‌آوری شده از پرسشنامه و همچنین ارزیابی عوامل مؤثر بر توسعه پایدار شهری از نرم‌افزار SPSS بهره گرفته شده است. در بخش آمار استنباطی، برای مقایسه میانگین متغیرهای تحقیق در سطوح متغیرهای جمعیت‌شناختی و پاسخگویی به سؤالات پژوهش از تحلیل عاملی تأییدی (CFA) و آزمون‌های t تک‌نمونه‌ای، t گروه‌های مستقل و آنالیز واریانس استفاده شده است.

جدول ۲. شاخص‌ها و مؤلفه‌های مورد سنجش در تحقیق

منبع: آرتور و منساه ۲۰۱۶، آریانی و فازی، ۲۰۱۹؛ صادقی‌ها و نوری، ۱۴۰۰؛ حمصیان اتفاق و همکاران، ۱۴۰۰؛ حسین‌زهی

و کریمیان بستانی، ۱۴۰۰؛ خواجه نبی و همکاران، ۱۳۹۹

مؤلفه‌ها	شاخص	گویه	واحدهای سنجش	
اقتصادی	اقامتگاه‌ها	مراکز اقامتی	کیفیت اقامتگاه‌ها و دسترسی	
		اتاق‌ها	کیفیت اتاق‌ها و هزینه‌ها	
	رستوران و پذیرایی	رستوران‌های داخل شهری	تنوع غذایی، کیفیت غذاها و قیمت غذاها	
		واحدهای پذیرایی بین‌راهی		
	آژانس گردشگری		تعداد تورهای ورودی	
	مراکز اطلاع‌رسانی و تبلیغات		تعداد مراکز * تنوع روش‌ها	
	اشتغالزایی		صنایع دستی، غذا و ..	
	تجاری و مالی		تنوع و تعداد مراکز تجاری و خرید تعداد و کیفیت فروشگاه صنایع دستی	
	کالبدی و محیطی	حمل و نقلی	راه‌ها و جاده‌ها	تنوع راه کیفیت انواع راه‌ها
		عمومی	آب و فاضلاب	تراکم شبکه آب و فاضلاب تراکم شبکه گاز رسانی تراکم شبکه تلفن ثابت و شبکه‌های موبایلی
برق				
گاز				
تلفن و ارتباطات				
دسترسی		پارک و فضای سبز، شهرسازی و مراکز تفریحی و پارکینگ		
استفاده‌های مجاز و پایدار از طبیعت و محیط زیست، برنامه‌ریزی برای کاهش آسیب‌های زیست‌محیطی				
اجتماعی - فرهنگی	فرهنگی	سالنهای (نمایش، کنسرت ، استخر و ...)	دسترسی و کیفیت	
	بهداشتی درمانی	بیمارستان	دسترسی کیفیت و خدمات	
		مراکز بهداشتی درمانی		
		پایگاه اورژانس		
		داروخانه		

مولفه‌ها	شاخص	گویه	واحدهای سنجش
	انتظامی - امنیتی	پلیس راه	تعداد
		احساس امنیت	وضعیت امنیت
	سوخت و انرژی	پمپ بنزین	تعداد
		پمپ گاز	تنوع
	تبادلات فرهنگی و رویداد های فرهنگی		دسترسی
	مهمان نوازی امنیت در شهر صدور فرهنگ گردشگری پذیری و مهمان نوازی		کیفیت

۴. مبانی نظری پژوهش

در رابطه با رویکردهای توسعه گردشگری، یکی از پرکاربردترین و مشهورترین فهرست‌بندی‌ها در زمینه توسعه گردشگری مربوط به گتس (۱۹۸۷) می‌شود. او چهار رویکرد یا رهیافت عمده را با ویژگی‌های هر یک از آنها مطرح کرد: رویکرد منفعت‌طلبی یا بهره‌کشی؛ رویکرد اقتصادی، رویکرد فضایی/کالبدی؛ رویکرد اجتماع‌محور (حسنی‌مقدم و همکاران، ۱۴۰۲: ۱۱۸). با توجه به اینکه گردشگری، مفهومی میان رشته‌ای و چندوجهی است؛ می‌توان آن را از دیدگاه‌های مختلفی همچون جغرافیایی، اقتصادی، جامعه‌شناختی و مدیریتی مورد بررسی قرار داد و بدین سبب تعاریف متعددی نیز از این دیدگاه‌ها برای گردشگری صورت گرفته است (حضرتی و همکاران، ۱۴۰۲: ۲۱). واژه توریسم از ریشه تور است که در زبان فرانسوی به معنای پیمودن و سیر کردن و گردش نمودن است. از گذشته تاکنون مردم به جهت خرید، بازدید و گشت‌وگذار از شهرهای بزرگ و اماکن تاریخی با آن وسایل ابتدایی و با کاروانها اقدام به مسافرت می‌نمودند، ولی اکنون روند آن و نیز وسایل و امکانات بسیار تغییر نموده است (فازندا و همکاران^۱، ۲۰۱۰: ۴۲۹) تحقق توسعه پایدار گردشگری درگرو لحاظ نمودن سه رویکرد همه‌جانبه‌نگر و کل‌گرا، آینده‌نگر و مساوات‌گرا است. نگرش اول

بر این باور است که توسعه، هنگامی پایدار است که در بستر سیاسی، اقتصادی، اکولوژیک ملاحظه گردد. در رویکرد دوم برآورد احتیاجات کنونی گردشگران، جامعه میزبان و به موازات آن محافظت و پاسداشت از محیط زیست و حفظ فرصت های برابر برای آیندگان مطرح است. در رویکرد سوم مساوات درون نسلی و فرانسلی در استفاده از امکانات، داده ها و منابع موردنظر است (تولایی، ۱۳۸۶: ۱۴۲).

۵. یافته های پژوهش

از کل شهروندان، ۲۳۰ نفر معادل ۵۹/۹ درصد مرد و ۱۵۴ نفر معادل ۴۰/۱ درصد زن و از کل کارشناسان، ۳۲ نفر معادل ۶۴ درصد مرد و ۱۸ نفر معادل ۳۶ درصد زن بوده اند. در بین شهروندان، بیشترین فراوانی معادل ۴۸/۲ درصد مربوط به گروه سنی ۳۱ تا ۴۰ سال و کمترین فراوانی معادل ۳/۶ درصد مربوط به گروه سنی ۵۱ تا ۶۰ سال بوده است. در بین کارشناسان، بیشترین فراوانی معادل ۵۴ درصد مربوط به گروه سنی ۳۱ تا ۴۰ سال و کمترین فراوانی معادل ۴ درصد مربوط به گروه سنی کمتر از ۲۰ سال بوده است. همچنین در بین شهروندان، بیشترین فراوانی معادل ۳۶/۷ درصد مربوط به گروه شغلی آزاد و در بین کارشناسان بیشترین فراوانی معادل ۷۰ درصد مربوط به کارمندان دولت است.

۵.۱. مقایسه میزان همبستگی یک عامل با سؤال هایش در مقابل همبستگی آن عامل با سایر عامل ها

معیار مهمی که با روایی و اگر مشخص می گردد، میزان رابطه یک عامل با سؤالاتش در مقایسه با رابطه آن عامل با سایر عامل هاست؛ به طوری که روایی و اگرایی قابل قبول یک مدل حاکی از آن است که یک عامل در مدل تعامل بیشتری با سؤالات خود دارد تا با عامل های دیگر. روایی و اگرایی وقتی در سطح قابل قبول است که میزان AVE برای هر عامل بیشتر از واریانس اشتراکی بین آن عامل و عامل های دیگر در مدل باشد.

جدول ۳. روایی و اگرای مؤلفه‌های اصلی پژوهش به روش فورنل و لارکر - پرسشنامه شهروندان

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۳

نام متغیر	توسعه اقتصادی	توسعه زیست‌محیطی	توسعه فرهنگی - اجتماعی	توسعه کالبدی
توسعه اقتصادی	۰/۷۵۷			
توسعه زیست‌محیطی	۰/۴۳۲	۰/۷۸۶		
توسعه فرهنگی - اجتماعی	۰/۴۶۹	۰/۳۲۹	۰/۷۰۸	
توسعه کالبدی	۰/۳۲	۰/۳۶۵	۰/۵۹۵	۰/۸۴۱

جدول ۴. روایی و اگرای مؤلفه‌های اصلی پژوهش به روش فورنل و لارکر - پرسشنامه کارشناسان

منبع: یافته‌های پژوهش ۱۴۰۳

نام متغیر	توسعه اقتصادی	توسعه زیست‌محیطی	توسعه فرهنگی - اجتماعی	توسعه کالبدی
توسعه اقتصادی	۰/۷۶۲			
توسعه زیست‌محیطی	۰/۲۴۱	۰/۷۱۴		
توسعه فرهنگی - اجتماعی	۰/۳۷۶	۰/۳۸۷	۰/۷۹۶	
توسعه کالبدی	۰/۰۹۷	۰/۰۷۳	۰/۲۲۹	۰/۸۴۳

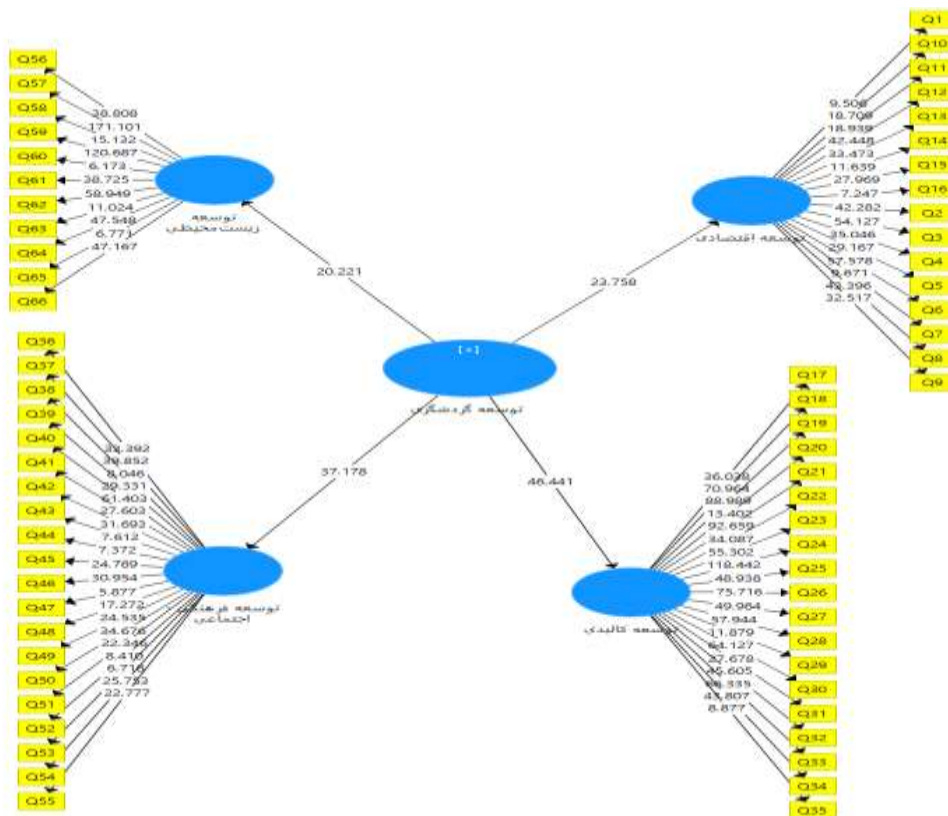
همان گونه که در دو جدول ۳ و ۴ مشخص شده است، در جاهایی که با رنگ تیره مشخص شده مقدار جذر AVE هر عامل از مقدار همبستگی دو عامل بیشتر است. بنابراین روایی و اگرای تحقیق تأیید می‌شود.

۵. ۲. آزمون مدل ساختاری

بخش مدل ساختاری برخلاف مدل‌های اندازه‌گیری، به سؤالات (متغیرهای آشکار) کاری ندارد و تنها عامل‌های پنهان همراه با روابط میان آن‌ها بررسی می‌گردد.

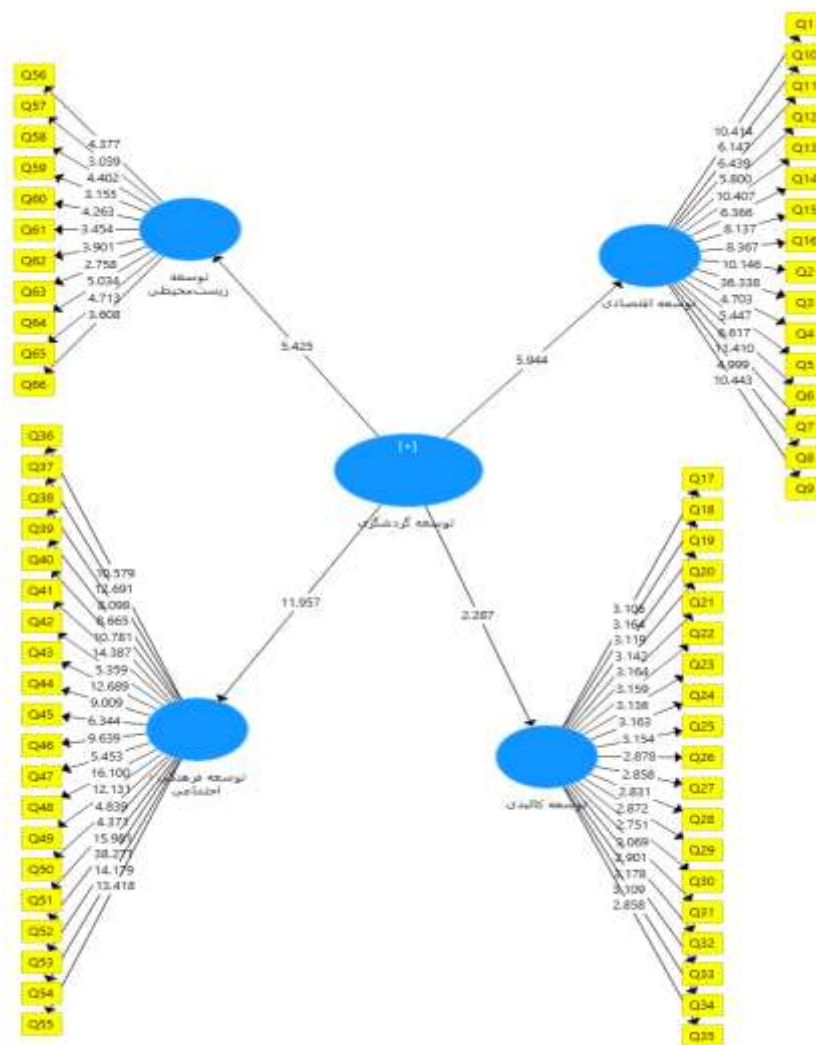
برای بررسی برازش مدل پژوهش از چندین معیار استفاده می‌شود که اولین و اساسی‌ترین معیار، ضرایب معنی‌داری t یا همان مقادیر t -values است. ابتدایی‌ترین معیار برای سنجش رابطه بین عامل‌ها در مدل، اعداد معنی‌داری t است. در صورتی که مقدار این اعداد از $1/96$ بیشتر شود، نشان

از صحت رابطه بین عامل‌ها و در سطح اطمینان ۰/۹۵ است. البته باید توجه داشت که اعداد فقط صحت رابطه را نشان می‌دهند و شدت رابطه بین عامل‌ها را نمی‌توان با آن سنجید.

شکل ۲. مدل ضرایب معناداری - شهروندان

منبع: یافته‌های پژوهش ۱۴۰۳

شکل ۳. مدل ضرایب معناداری - کارشناسان

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۳

جدول ۵. بررسی روابط درون مدل ساختاربررسی رابطه‌ها درون مدل ساختاری تحقیق

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۳

P Value	T Value	خطای استاندارد	ضرایب استاندارد	
پرسشنامه شهروندان				
۰/۰۰۰	۲۳/۷۵۸	۰/۰۳۱	۰/۷۳۸	توسعه گردشگری ← توسعه اقتصادی
۰/۰۰۰	۲۰/۲۲۱	۰/۰۳۳	۰/۶۷۷	توسعه گردشگری ← توسعه زیست‌محیطی
۰/۰۰۰	۳۷/۱۷۸	۰/۰۲۲	۰/۸۱۵	توسعه گردشگری ← توسعه فرهنگی - اجتماعی
۰/۰۰۰	۴۶/۴۴۱	۰/۰۱۷	۰/۷۶۷	توسعه گردشگری ← توسعه کالبدی
پرسشنامه کارشناسان				
۰/۰۰۰	۵/۹۴۴	۰/۱۱۶	۰/۶۹	توسعه گردشگری ← توسعه اقتصادی
۰/۰۰۰	۵/۴۲۵	۰/۱۲۴	۰/۶۷۴	توسعه گردشگری ← توسعه زیست‌محیطی
۰/۰۰۰	۱۱/۹۵۷	۰/۰۶۷	۰/۸۰۶	توسعه گردشگری ← توسعه فرهنگی - اجتماعی
۰/۰۲۳	۲/۲۸۷	۰/۱۷۸	۰/۴۰۷	توسعه گردشگری ← توسعه کالبدی

با توجه به مندرجات جدول ۵ که برای همه رابطه‌ها نشان داده شده است بین متغیرهایی رابطه معنی‌داری برقرار است که مقدار تی ویو برای این رابطه‌ها بیشتر از ۱/۹۶ باشد. ضریب R^2 معیاری است که نشان از تأثیر یک عامل برون‌زا بر یک عامل درون‌زا دارد و سه مقدار ۰/۱۹، ۰/۳۳ و ۰/۶۷ به‌عنوان ملاک‌هایی برای مقادیر ضعیف، متوسط و قوی در نظر گرفته می‌شود. مقدار R^2 برای عامل‌های برون‌زا یا مستقل برابر صفر است.

در صورتی که مقادیر Q^2 در مورد یک عامل وابسته صفر و یا کمتر از صفر شود، نشان از آن دارد که روابط بین عامل‌های دیگر مدل و آن عامل وابسته به‌خوبی تبیین نشده است و در نتیجه مدل احتیاج به اصلاح دارد. این معیارها قدرت پیش‌بینی مدل را مشخص می‌سازد و در صورتی که مقدار

این شاخص در مورد یکی از عامل‌های درون‌زا سه مقدار ۰/۰۲، ۰/۱۵ و ۰/۳۵ را کسب نماید، به ترتیب نشان از قدرت پیش‌بینی ضعیف، متوسط و قوی عامل یا عامل‌های برون‌زای مربوط به آن دارد.

جدول ۶. بررسی معیارهای R2 و Q2

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۳

نام متغیر	R2	Q2
پرسشنامه شهروندان		
توسعه اقتصادی	۰/۵۴۴	۰/۲۸۵
توسعه زیست‌محیطی	۰/۴۵۸	۰/۲۵۲
توسعه فرهنگی - اجتماعی	۰/۶۶۴	۰/۳۰۶
توسعه کالبدی	۰/۵۸۸	۰/۳۷۶
پرسشنامه کارشناسان		
توسعه اقتصادی	۰/۴۷۶	۰/۲۴۱
توسعه زیست‌محیطی	۰/۴۵۴	۰/۲۰۶
توسعه فرهنگی - اجتماعی	۰/۶۵۰	۰/۳۶۷
توسعه کالبدی	۰/۱۶۵	۰/۱۰۲

با توجه به مندرجات جدول ۶ معیارهای R2 و Q2 برای متغیرهای وابسته در حد متوسط و قوی است.

۵.۳. توصیف براساس پاسخ‌های پرسشنامه

۵.۳.۱. توسعه اقتصادی

در سؤالات ۱ تا ۱۶ پرسشنامه مربوط به "توسعه اقتصادی" بیشترین میانگین مربوط به "افزایش سرمایه‌گذاری‌های داخلی و خارجی" و برابر ۲/۹۱۵ است. یعنی در پاسخ به این سؤال اکثر پاسخگویان گزینه‌های خیلی زیاد و زیاد با کدهای ۵ و ۴ را انتخاب کرده‌اند. کمترین میانگین هم

مربوط به "افزایش درآمد شهرداری شیروان" و برابر ۲/۳۰۶ است. یعنی در پاسخ به این سؤال اکثر پاسخگویان گزینه‌های خیلی کم و کم با کدهای ۱ و ۲ را انتخاب کرده‌اند.

جدول ۷. آماره‌های فراوانی و توصیفی سؤالات پرسشنامه - توسعه اقتصادی

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۳

نام متغیر	گروه	خیلی کم	کم	متوسط	زیاد	خیلی زیاد	میانگین	انحراف معیار
توسعه مراکز تجاری	شهروندان	۱۷/۲	۲۹/۹	۲۴/۷	۱۶/۴	۱۱/۷	۲/۷۵۵	۱/۲۵۱
	کارشناسان	۳۴	۳۲	۱۸	۱۰	۶	۲/۲۲	۱/۲
	کل	۱۹/۱	۳۰/۲	۲۴	۱۵/۷	۱۱/۱	۲/۶۹۴	۱/۲۵۵
فروش غذاهای محلی و تولید و افزایش درآمد سرانه	شهروندان	۱۸/۵	۲۵	۲۸/۴	۲۶/۸	۱/۳	۲/۶۷۴	۱/۰۹۹
	کارشناسان	۳۲	۳۴	۱۶	۱۲	۶	۲/۲۶	۱/۲۰۹
	کل	۲۰	۲۶	۲۷	۲۵/۱	۱/۸	۲/۶۲۷	۱/۱۱۸
رونق صنایع دستی و اشتغال‌زایی	شهروندان	۱۷/۷	۳۱	۲۱/۱	۲۸/۹	۱/۳	۲/۶۵۱	۱/۱۱۴
	کارشناسان	۳۴	۳۴	۱۸	۶	۸	۲/۲	۱/۲۱۲
	کل	۱۹/۶	۳۱/۳	۲۰/۷	۲۶/۳	۲/۱	۲/۵۹۹	۱/۱۳۳
افزایش درآمد شهرداری شیروان	شهروندان	۲۹/۹	۲۳/۴	۳۲/۶	۱۴/۱	۰	۲/۳۰۷	۱/۰۴۷
	کارشناسان	۲۸	۳۸	۱۶	۱۲	۶	۲/۳	۱/۱۸۲
	کل	۲۹/۷	۲۵/۱	۳۰/۶	۱۳/۸	۰/۷	۲/۳۰۶	۱/۰۶۲
افزایش درآمد کسبه	شهروندان	۹/۶	۳۴/۹	۳۴/۶	۱۶/۷	۴/۲	۲/۷۰۸	۰/۹۹۳
	کارشناسان	۳۴	۲۶	۲۲	۱۰	۸	۲/۳۲	۱/۲۶۹
	کل	۱۲/۴	۳۳/۹	۳۳/۲	۱۵/۹	۴/۶	۲/۶۶۴	۱/۰۳۴
افزایش منابع درآمدی ساکنین شهر	شهروندان	۱۸	۲۶/۸	۲۸/۱	۲۵/۸	۱/۳	۲/۶۵۶	۱/۰۸۷
	کارشناسان	۳۲	۲۸	۱۶	۱۲	۱۲	۲/۴۴	۱/۳۷۳
	کل	۱۹/۶	۲۷	۲۶/۷	۲۴/۲	۲/۵	۲/۶۳۱	۱/۱۲۴

نام متغیر	گروه	خیلی کم	کم	متوسط	زیاد	خیلی زیاد	میانگین	انحراف معیار
افزایش میزان دسترسی فیزیکی به بازارها و فروشگاه‌ها	شهروندان	۱۹/۵	۲۷/۳	۲۳/۴	۱۷/۷	۱۲	۲/۷۵۳	۱/۲۸۶
	کارشناسان	۳۰	۳۴	۱۸	۱۲	۶	۲/۳	۱/۱۹۹
	کل	۲۰/۷	۲۸/۱	۲۲/۸	۱۷/۱	۱۱/۳	۲/۷	۱/۲۸۳
ایجاد مراکز تفریحی	شهروندان	۱۸/۸	۲۶	۲۶/۸	۲۶/۸	۱/۶	۲/۶۶۴	۱/۱۱
	کارشناسان	۲۸	۳۲	۲۰	۱۰	۱۰	۲/۴۲	۱/۲۷۹
	کل	۱۹/۸	۲۶/۷	۲۶	۲۴/۹	۲/۵	۲/۶۳۶	۱/۱۳۲
شکل‌گیری بازارهای جدید	شهروندان	۱۹/۵	۲۷/۱	۲۵	۲۶/۳	۲/۱	۲/۶۴۳	۱/۱۲۹
	کارشناسان	۳۲	۳۴	۱۲	۱۲	۱۰	۲/۳۴	۱/۳۱۹
	کل	۲۱	۲۷/۹	۲۳/۵	۲۴/۷	۳	۲/۶۰۸	۱/۱۵۵
درآمدزایی خانوارهای منطقه از طریق اجاره منزل، ویلا، سوئیت و ...	شهروندان	۲۸/۶	۲۵/۵	۲۹/۲	۱۳/۸	۲/۹	۲/۳۶۷	۱/۱۲۱
	کارشناسان	۳۲	۲۶	۲۲	۱۲	۸	۲/۳۸	۱/۲۷۶
	کل	۲۹	۲۵/۶	۲۸/۳	۱۳/۶	۳/۵	۲/۳۶۹	۱/۱۳۸
رونق جاذبه‌های تاریخی در نتیجه توسعه اقتصادی	شهروندان	۹/۶	۳۳/۶	۳۴/۹	۱۵/۶	۶/۳	۲/۷۵۳	۱/۰۳۴
	کارشناسان	۳۴	۳۰	۲۰	۱۰	۶	۲/۲۴	۱/۲۰۵
	کل	۱۲/۴	۳۳/۲	۳۳/۲	۱۵	۶/۲	۲/۶۹۴	۱/۰۶۶
جلب توجه مدیران دولتی	شهروندان	۱۷/۲	۲۹/۹	۲۶/۶	۲۳/۴	۲/۹	۲/۶۴۸	۱/۱۰۳
	کارشناسان	۳۲	۳۰	۲۰	۱۲	۶	۲/۳	۱/۲۱۶
	کل	۱۸/۹	۳۰	۲۵/۸	۲۲/۱	۳/۲	۲/۶۰۸	۱/۱۲
افزایش تخصیص بودجه مستقل برای رونق و توسعه گردشگری	شهروندان	۱۷/۲	۲۶	۲۹/۲	۲۳/۷	۳/۹	۲/۷۱۱	۱/۱۲۳
	کارشناسان	۳۰	۳۶	۱۶	۱۰	۸	۲/۳	۱/۲۳۳
	کل	۱۸/۷	۲۷/۲	۲۷/۶	۲۲/۱	۴/۴	۲/۶۶۴	۱/۱۴۲
جلب حمایت دستگاه‌های دولتی از طریق اعطای تسهیلات	شهروندان	۱۲/۸	۲۴	۲۷/۱	۲۹/۹	۶/۳	۲/۹۳	۱/۱۳۹
	کارشناسان	۳۲	۳۰	۱۸	۱۰	۱۰	۲/۳۶	۱/۳۰۶
	کل	۱۵	۲۴/۷	۲۶	۲۷/۶	۶/۷	۲/۸۶۴	۱/۱۷۲
ایجاد تقاضا برای محصولات کشاورزی منطقه و رونق اقتصادی	شهروندان	۱۸/۸	۲۳/۷	۳۱/۵	۲۲/۹	۳/۱	۲/۶۸	۱/۱۱۴
	کارشناسان	۳۲	۳۶	۱۶	۱۰	۶	۲/۲۲	۱/۱۸۳
	کل	۲۰/۳	۲۵/۱	۲۹/۷	۲۱/۴	۳/۵	۲/۶۲۷	۱/۱۳۱

نام متغیر	گروه	خیلی کم	کم	متوسط	زیاد	خیلی زیاد	میانگین	انحراف معیار
افزایش سرمایه گذاری های داخلی و خارجی	شهروندان	۱۱/۲	۲۶/۶	۲۲/۹	۲۹/۴	۹/۹	۳/۰۰۳	۱/۱۸۶
	کارشناسان	۳۶	۲۸	۱۸	۱۲	۶	۲/۲۴	۱/۲۳۸
	کل	۱۴/۱	۲۶/۷	۲۲/۴	۲۷/۴	۹/۴	۲/۹۱۵	۱/۲۱۶

۵.۳.۲. توسعه کالبدی

در سؤالات ۱۷ تا ۳۵ پرسشنامه مربوط به "توسعه کالبدی" بیشترین میانگین مربوط به "افزایش میزان گسترش فیزیکی" و برابر ۲/۹۱۲ است؛ یعنی در پاسخ به این سؤال اکثر پاسخگویان گزینه های خیلی زیاد و زیاد با کدهای ۵ و ۴ را انتخاب کرده اند. کمترین میانگین هم مربوط به "افزایش تعداد رستوران ها در سطح شهر" و برابر ۲/۴۲۲ است؛ یعنی در پاسخ به این سؤال اکثر پاسخگویان گزینه های خیلی کم و کم با کدهای ۱ و ۲ را انتخاب کرده اند.

جدول ۸. آماره های فراوانی و توصیفی سؤالات پرسشنامه - توسعه کالبدی

منبع: یافته های پژوهش ۱۴۰۳

نام متغیر	گروه	خیلی کم	کم	متوسط	زیاد	خیلی زیاد	میانگین	انحراف معیار
ارتقاء سطح زیرساخت ها	شهروندان	۲۳/۴	۲۰/۸	۳۴/۶	۹/۶	۱۱/۵	۲/۶۴۸	۱/۲۵۷
	کارشناسان	۲۸	۲۴	۲۶	۲۲	۰	۲/۴۲	۱/۱۲۶
	کل	۲۴	۲۱/۲	۳۳/۶	۱۱/۱	۱۰/۱	۲/۶۲۲	۱/۲۴۴
افزایش میزان دسترسی به خدمات درمانی	شهروندان	۲۴/۲	۱۸	۳۷/۵	۹/۹	۱۰/۴	۲/۶۴۳	۱/۲۴۱
	کارشناسان	۲۶	۲۰	۳۲	۲۲	۰	۲/۵	۱/۱۱۱
	کل	۲۴/۴	۱۸/۲	۳۶/۹	۱۱/۳	۹/۲	۲/۶۲۷	۱/۲۲۷
تأثیرگذاری در توسعه معابر و خیابان ها	شهروندان	۲۴/۲	۲۰/۱	۳۷/۲	۸/۶	۹/۹	۲/۵۹۹	۱/۲۲۲
	کارشناسان	۲۸	۲۸	۲۶	۱۸	۰	۲/۳۴	۱/۰۸۱
	کل	۲۴/۷	۲۱	۳۵/۹	۹/۷	۸/۸	۲/۵۶۹	۱/۲۰۹

نام متغیر	گروه	خیلی کم	کم	متوسط	زیاد	خیلی زیاد	میانگین	انحراف معیار
افزایش و ارتقاء مراکز خدماتی و رفاهی	شهروندان	۱۶/۴	۲۸/۹	۲۰/۱	۲۴/۵	۱۰/۲	۲/۸۳۱	۱/۲۵۴
	کارشناسان	۲۲	۲۲	۳۲	۲۴	۰	۲/۵۸	۱/۰۹
	کل	۱۷/۱	۲۸/۱	۲۱/۴	۲۴/۴	۹	۲/۸۰۲	۱/۲۳۷
ایجاد امکانات اقامتی و پذیرایی مناسب	شهروندان	۲۴/۵	۱۷/۴	۳۸/۸	۹/۶	۹/۶	۲/۶۲۵	۱/۲۲۴
	کارشناسان	۲۴	۲۴	۳۰	۲۲	۰	۲/۵	۱/۰۹۳
	کل	۲۴/۴	۱۸/۲	۳۷/۸	۱۱/۱	۸/۵	۲/۶۱۱	۱/۲۰۹
افزایش فعالیت‌های بازاریابی به منظور استفاده بهینه از جاذبه‌ها	شهروندان	۲۶	۲۹/۴	۳۰/۷	۱	۱۲/۸	۲/۴۵۱	۱/۲۴۹
	کارشناسان	۳۰	۲۰	۲۶	۲۴	۰	۲/۴۴	۱/۱۶۳
	کل	۲۶/۵	۲۸/۳	۳۰/۲	۳/۷	۱۱/۳	۲/۴۴۹	۱/۲۳۸
افزایش میزان تمیزی شهر و معابر افزایش	شهروندان	۳۶/۵	۲۰/۶	۱۶/۴	۵/۲	۲۱/۴	۲/۵۴۴	۱/۵۳۹
	کارشناسان	۲۴	۲۶	۲۶	۲۴	۰	۲/۵	۱/۱۱۱
	کل	۳۵	۲۱/۲	۱۷/۵	۷/۴	۱۸/۹	۲/۵۳۹	۱/۴۹۵
بهبود سیمای بصری شهر	شهروندان	۲۳/۴	۲۳/۷	۳۳/۱	۸/۶	۱۱/۲	۲/۶۰۴	۱/۲۴۷
	کارشناسان	۲۸	۱۸	۳۰	۲۴	۰	۲/۵	۱/۱۴۷
	کل	۲۴	۲۳	۳۲/۷	۱۰/۴	۹/۹	۲/۵۹۲	۱/۲۳۵
افزایش کیفیت پیاده‌روها	شهروندان	۲۴/۷	۳۷/۲	۷/۳	۱۹/۸	۱۰/۹	۲/۵۴۹	۱/۳۴۱
	کارشناسان	۲۸	۲۶	۲۶	۲۰	۰	۲/۳۸	۱/۱۰۵
	کل	۲۵/۱	۳۵/۹	۹/۴	۱۹/۸	۹/۷	۲/۵۳	۱/۳۱۶
توسعه پارکینگ‌های عمومی	شهروندان	۲۲/۱	۲۶	۳۳/۶	۷/۶	۱۰/۷	۲/۵۸۶	۱/۲۱۷
	کارشناسان	۲۴	۲۶	۲۶	۲۲	۲	۲/۵۲	۱/۱۴۷
	کل	۲۲/۴	۲۶	۳۲/۷	۹/۲	۹/۷	۲/۵۷۸	۱/۲۰۸
توسعه جشنواره‌های بومی	شهروندان	۲۹/۴	۱۸/۵	۳۱	۱۰/۴	۱۰/۷	۲/۵۴۴	۱/۳
	کارشناسان	۲۸	۲۲	۲۲	۲۰	۸	۲/۵۸	۱/۳۱۱
	کل	۲۹/۳	۱۸/۹	۳۰	۱۱/۵	۱۰/۴	۲/۵۴۸	۱/۳
افزایش میزان دسترسی به فضای سبز	شهروندان	۲۶	۱۹	۳۴/۶	۹/۹	۱۰/۴	۲/۵۹۶	۱/۲۶
	کارشناسان	۲۴	۱۶	۲۶	۲۲	۱۲	۲/۸۲	۱/۳۵۱
	کل	۲۵/۸	۱۸/۷	۳۳/۶	۱۱/۳	۱۰/۶	۲/۶۲۲	۱/۲۷۱

نام متغیر	گروه	خیلی کم	کم	متوسط	زیاد	خیلی زیاد	میانگین	انحراف معیار
افزایش میزان گسترش فیزیکی	شهروندان	۱۳/۸	۲۷/۳	۲۱/۶	۲۶/۶	۱۰/۷	۲/۹۳	۱/۲۳۲
	کارشناسان	۲۰	۲۰	۳۲	۱۸	۱۰	۲/۷۸	۱/۲۵
	کل	۱۴/۵	۲۶/۵	۲۲/۸	۲۵/۶	۱۰/۶	۲/۹۱۲	۱/۲۳۳
بهبود کیفیت بنای مساکن	شهروندان	۲۲/۴	۲۵	۳۲/۸	۹/۱	۱۰/۷	۲/۶۰۷	۱/۲۳
	کارشناسان	۱۸	۲۰	۳۰	۲۰	۱۲	۲/۸۸	۱/۲۷۲
	کل	۲۱/۹	۲۴/۴	۳۲/۵	۱۰/۴	۱۰/۸	۲/۶۳۸	۱/۲۳۷
افزایش دسترسی به خدمات روزمره هفتگی (میوه فروشی، سبزی فروشی و ..)	شهروندان	۲۷/۹	۲۸/۴	۲۸/۴	۲/۹	۱۲/۵	۲/۴۳۸	۱/۲۷۱
	کارشناسان	۲۶	۱۴	۲۴	۲۲	۱۴	۲/۸۴	۱/۴۰۵
	کل	۲۷/۶	۲۶/۷	۲۷/۹	۵/۱	۱۲/۷	۲/۴۸۴	۱/۲۹۲
افزایش تعداد آژانس های مسافرتی	شهروندان	۳۸/۵	۱۵/۹	۱۶/۱	۸/۶	۲۰/۸	۲/۵۷۳	۱/۵۶۳
	کارشناسان	۲۲	۲۲	۲۴	۱۸	۱۴	۲/۸	۱/۳۵۵
	کل	۳۶/۶	۱۶/۶	۱۷/۱	۹/۷	۲۰	۲/۵۹۹	۱/۵۴۱
بهبود دسترسی بهتر معلولان و جانبازان	شهروندان	۲۴	۱۸/۲	۳۶/۲	۱۱/۲	۱۰/۴	۲/۶۵۹	۱/۲۴۸
	کارشناسان	۲۴	۱۸	۲۶	۱۸	۱۴	۲/۸	۱/۳۷
	کل	۲۴	۱۸/۲	۳۵	۱۲	۱۰/۸	۲/۶۷۵	۱/۲۶۲
افزایش ترافیک شهری	شهروندان	۲۶	۳۱/۵	۹/۹	۲۲/۴	۱۰/۲	۲/۵۹۱	۱/۳۵۱
	کارشناسان	۲۸	۲۲	۲۲	۱۴	۱۴	۲/۶۴	۱/۳۹۶
	کل	۲۶/۳	۳۰/۴	۱۱/۳	۲۱/۴	۱۰/۶	۲/۵۹۷	۱/۳۵۵
افزایش تعداد رستوران ها در سطح شهر	شهروندان	۲۷/۶	۲۵/۸	۳۰/۲	۱۲/۵	۳/۹	۲/۳۹۳	۱/۱۳۱
	کارشناسان	۲۴	۲۴	۲۴	۲۰	۸	۲/۶۴	۱/۲۷۴
	کل	۲۷/۲	۲۵/۶	۲۹/۵	۱۳/۴	۴/۴	۲/۴۲۲	۱/۱۴۹

۵.۳.۳. توسعه فرهنگی - اجتماعی

در سؤالات ۳۶ تا ۵۵ پرسشنامه مربوط به "توسعه فرهنگی - اجتماعی" بیشترین میانگین مربوط به "افزایش تضاد فرهنگی و اجتماعی بین ساکنین و گردشگران" و برابر ۳/۸۶۹ است؛ یعنی در پاسخ به این سؤال اکثر پاسخگویان گزینه‌های خیلی زیاد و زیاد با کدهای ۵ و ۴ را انتخاب کرده‌اند. کمترین میانگین هم مربوط به "تأثیرگذاری در تحکیم روابط خانوادگی" و برابر ۳/۵۳۵ است؛ یعنی در پاسخ به این سؤال اکثر پاسخگویان گزینه‌های خیلی کم و کم با کدهای ۱ و ۲ را انتخاب کرده‌اند.

جدول ۹. آماره‌های فراوانی و توصیفی سؤالات پرسشنامه - توسعه فرهنگی - اجتماعی

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۳

نام متغیر	گروه	خیلی کم	کم	متوسط	زیاد	خیلی زیاد	میانگین	انحراف معیار
افزایش میزان حس غرور به‌عنوان شهروند شهر	شهروندان	۰/۳	۱۵/۶	۳۲/۶	۲۳/۷	۲۷/۹	۳/۶۳۳	۱/۰۵۹
	کارشناسان	۴	۳۰	۲۴	۱۸	۲۴	۳/۲۸	۱/۲۴۶
	کل	۰/۷	۱۷/۳	۳۱/۶	۲۳	۲۷/۴	۳/۵۹۲	۱/۰۸۶
افزایش میزان تنوع و تبادلات فرهنگی	شهروندان	۰/۵	۲۰/۳	۲۲/۷	۲۹/۹	۲۶/۶	۳/۶۱۷	۱/۰۹۹
	کارشناسان	۴	۳۰	۱۶	۲۲	۲۸	۳/۴	۱/۲۹۴
	کل	۰/۹	۲۱/۴	۲۱/۹	۲۹	۲۶/۷	۳/۵۹۲	۱/۱۲۴
افزایش تعداد رویدادهای فرهنگی	شهروندان	۰/۵	۸/۱	۳۴/۹	۴۳	۱۳/۵	۳/۶۰۹	۰/۸۳۹
	کارشناسان	۴	۲۸	۱۸	۱۸	۳۲	۳/۴۶	۱/۳۱۳
	کل	۰/۹	۱۰/۴	۳۲/۹	۴۰/۱	۱۵/۷	۳/۵۹۲	۰/۹۰۵
افزایش سطح مهمان‌نوازی ساکنان	شهروندان	۰/۵	۹/۴	۲۵	۳۳/۹	۳۱/۳	۳/۸۵۹	۰/۹۸۳
	کارشناسان	۴	۲۸	۲۰	۲۲	۲۶	۳/۳۸	۱/۲۶
	کل	۰/۹	۱۱/۵	۲۴/۴	۳۲/۵	۳۰/۶	۳/۸۰۴	۱/۰۲۹
نامتوازن‌تر شدن نسبت سنی جمعیت	شهروندان	۰/۵	۱۳	۲۶/۳	۳۱/۸	۲۸/۴	۳/۷۴۵	۱/۰۲۶
	کارشناسان	۲	۳۲	۲۲	۲۰	۲۴	۳/۳۲	۱/۲۲
	کل	۰/۷	۱۵/۲	۲۵/۸	۳۰/۴	۲۷/۹	۳/۶۹۶	۱/۰۵۷

نام متغیر	گروه	خیلی کم	کم	متوسط	زیاد	خیلی زیاد	میانگین	انحراف معیار
افزایش ازدواج غیربومی	شهروندان	۱/۶	۲۰/۳	۲۳/۴	۲۶	۲۸/۶	۳/۵۹۹	۱/۱۴۷
	کارشناسان	۶	۲۴	۲۲	۲۰	۲۸	۳/۴	۱/۲۹۴
	کل	۲/۱	۲۰/۷	۲۳/۳	۲۵/۳	۲۸/۶	۳/۵۷۶	۱/۱۶۵
افزایش رضایت کلی از زندگی	شهروندان	۱/۶	۱۸/۸	۲۴/۵	۲۷/۶	۲۷/۶	۳/۶۰۹	۱/۱۲۳
	کارشناسان	۴	۲۶	۲۲	۲۸	۲۰	۳/۳۴	۱/۱۸۹
	کل	۱/۸	۱۹/۶	۲۴/۲	۲۷/۶	۲۶/۷	۳/۵۷۸	۱/۱۳۳
افزایش امنیت در شهر	شهروندان	۱/۶	۱۰/۲	۱۵/۶	۵۵/۷	۱۶/۹	۳/۷۶۳	۰/۹۰۵
	کارشناسان	۴	۲۸	۲۲	۱۸	۲۸	۳/۳۸	۱/۲۷۶
	کل	۱/۸	۱۲/۲	۱۶/۴	۵۱/۴	۱۸/۲	۳/۷۱۹	۰/۹۶۱
افزایش تضاد فرهنگی و اجتماعی بین ساکنین و گردشگران	شهروندان	۱	۷/۶	۱۹/۸	۳۹/۸	۳۱/۸	۳/۹۳۸	۰/۹۵۴
	کارشناسان	۶	۲۶	۲۲	۲۰	۲۶	۳/۳۴	۱/۲۸۷
	کل	۱/۶	۹/۷	۲۰	۳۷/۶	۳۱/۱	۳/۸۶۹	۱/۰۱۴
افزایش توجه و حمایت مسئولان کشوری و استانی	شهروندان	۱/۳	۱۷/۷	۲۹/۲	۲۵/۵	۲۶/۳	۳/۵۷۸	۱/۰۹۸
	کارشناسان	۴	۲۸	۲۲	۲۴	۲۲	۳/۳۲	۱/۲۲
	کل	۱/۶	۱۸/۹	۲۸/۳	۲۵/۳	۲۵/۸	۳/۵۴۸	۱/۱۱۴
شناخته شدن جاذبه‌های تاریخی و فرهنگی	شهروندان	۱/۳	۱۶/۹	۲۶	۲۹/۲	۲۶/۶	۳/۶۲۸	۱/۰۸۸
	کارشناسان	۶	۲۸	۲۲	۱۸	۲۶	۳/۳	۱/۲۹۸
	کل	۱/۸	۱۸/۲	۲۵/۶	۲۷/۹	۲۶/۵	۳/۵۹	۱/۱۱۸
تأثیرگذاری بر توسعه مراسم ورزشی محلی	شهروندان	۱/۶	۸/۶	۳۳/۹	۴۲/۴	۱۳/۵	۳/۵۷۸	۰/۸۸۵
	کارشناسان	۴	۳۰	۱۶	۲۶	۲۴	۳/۳۶	۱/۲۵۸
	کل	۱/۸	۱۱/۱	۳۱/۸	۴۰/۶	۱۴/۷	۳/۵۵۳	۰/۹۳۶
کاهش اعتیاد	شهروندان	۱/۶	۱۰/۴	۲۷/۶	۳۳/۶	۲۶/۸	۳/۷۳۷	۱/۰۱۷
	کارشناسان	۴	۲۸	۲۲	۲۴	۲۲	۳/۳۲	۱/۲۲
	کل	۱/۸	۱۲/۴	۲۷	۳۲/۵	۲۶/۳	۳/۶۸۹	۱/۰۵

نام متغیر	گروه	خیلی کم	کم	متوسط	زیاد	خیلی زیاد	میانگین	انحراف معیار
تأثیرگذاری در ارتقاء فرهنگ حفاظت از محیط زیست شهری	شهروندان	۱/۳	۱۳/۳	۲۳/۷	۳۳/۹	۲۷/۹	۳/۷۳۷	۱/۰۴۸
	کارشناسان	۶	۲۶	۲۰	۲۲	۲۶	۳/۳۶	۱/۲۹
	کل	۱/۸	۱۴/۷	۲۳/۳	۳۲/۵	۲۷/۶	۳/۶۹۴	۱/۰۸۳
ارتقاء دانش مدیریتی در مدیران و مسئولان محلی	شهروندان	۱	۱۶/۹	۲۵/۵	۳۰/۷	۲۵/۸	۳/۶۳۳	۱/۰۷۳
	کارشناسان	۴	۲۴	۱۸	۲۴	۳۰	۳/۵۲	۱/۲۶۶
	کل	۱/۴	۱۷/۷	۲۴/۷	۳۰	۲۶/۳	۳/۶۲	۱/۰۹۶
صدور فرهنگ گردشگری و مهمان‌نوازی منطقه به سایر نقاط	شهروندان	۱/۳	۱۵/۹	۲۶/۶	۲۷/۶	۲۸/۶	۳/۶۶۴	۱/۰۹۳
	کارشناسان	۴	۲۴	۲۰	۲۸	۲۴	۳/۴۴	۱/۲۱۵
	کل	۱/۶	۱۶/۸	۲۵/۸	۲۷/۶	۲۸/۱	۳/۶۳۸	۱/۱۰۹
افزایش میزان قدرت و اعمال نفوذ مردم محلی	شهروندان	۱/۳	۸/۱	۱۸/۵	۵۳/۶	۱۸/۵	۳/۷۹۹	۰/۸۷۸
	کارشناسان	۶	۲۸	۲۰	۳۰	۱۶	۳/۲۲	۱/۲
	کل	۱/۸	۱۰/۴	۱۸/۷	۵۰/۹	۱۸/۲	۳/۷۳۳	۰/۹۳۸
افزایش تعداد سازمان‌های مردم‌نهاد در سطح شهر	شهروندان	۱	۹/۱	۱۸/۸	۴۱/۹	۲۹/۲	۳/۸۹۱	۰/۹۶۳
	کارشناسان	۴	۳۰	۲۰	۲۴	۲۲	۳/۳	۱/۲۳۳
	کل	۱/۴	۱۱/۵	۱۸/۹	۳۹/۹	۲۸/۳	۳/۸۲۳	۱/۰۱۴
تأثیرگذاری در تحکیم روابط خانوادگی	شهروندان	۱	۱۸/۸	۲۸/۶	۲۵/۵	۲۶	۳/۵۶۸	۱/۰۹۹
	کارشناسان	۴	۲۸	۲۰	۳۲	۱۶	۳/۲۸	۱/۱۶۱
	کل	۱/۴	۱۹/۸	۲۷/۶	۲۶/۳	۲۴/۹	۳/۵۳۵	۱/۱۰۸
افزایش کیفیت ارائه خدمات و نظارت بر آنها در سطح شهر	شهروندان	۱/۳	۱۵/۶	۲۵/۵	۲۹/۷	۲۷/۹	۳/۶۷۲	۱/۰۸۲
	کارشناسان	۶	۱۸	۲۰	۳۶	۲۰	۳/۴۶	۱/۱۸۲
	کل	۱/۸	۱۵/۹	۲۴/۹	۳۰/۴	۲۷	۳/۶۴۷	۱/۰۹۵

۵.۳.۴. توسعه زیست محیطی

در سؤالات ۵۶ تا ۶۶ پرسشنامه مربوط به "توسعه زیست محیطی" بیشترین میانگین مربوط به "افزایش میزان آلودگی آب های روان" و برابر ۲/۴۹۵ است؛ یعنی در پاسخ به این سؤال اکثر پاسخگویان گزینه های خیلی زیاد و زیاد با کدهای ۵ و ۴ را انتخاب کرده اند. کمترین میانگین هم مربوط به "تخریب زمین های کشاورزی و مزارع اطراف شهر" و برابر ۱/۸۰۶ است؛ یعنی در پاسخ به این سؤال اکثر پاسخگویان گزینه های خیلی کم و کم با کدهای ۱ و ۲ را انتخاب کرده اند.

جدول ۱۰. آماره های فراوانی و توصیفی سؤالات پرسشنامه - توسعه زیست محیطی

منبع: یافته های پژوهش، ۱۴۰۳

نام متغیر	گروه	خیلی کم	کم	متوسط	زیاد	خیلی زیاد	میانگین	انحراف معیار
دسترسی مناسب به نواحی و چشم اندازهای زیبای منطقه	شهروندان	۲۹/۹	۲۹/۷	۲۴/۵	۸/۳	۷/۶	۲/۳۳۹	۱/۲۰۳
	کارشناسان	۴۰	۱۰	۲۶	۱۴	۱۰	۲/۴۴	۱/۴۰۲
	کل	۳۱/۱	۲۷/۴	۲۴/۷	۹	۷/۸	۲/۳۵	۱/۲۲۶
افزایش سرانه تولید پسماند شهری	شهروندان	۲۹/۹	۲۸/۹	۲۰/۱	۱۱/۷	۹/۴	۲/۴۱۷	۱/۲۸۲
	کارشناسان	۵۶	۶	۱۸	۸	۱۲	۲/۱۴	۱/۴۷۱
	کل	۳۲/۹	۲۶/۳	۱۹/۸	۱۱/۳	۹/۷	۲/۳۸۵	۱/۳۰۶
افزایش آلودگی هوا در سطح شهر شیروان	شهروندان	۳۳/۹	۲۹/۲	۲۲/۱	۱۳/۵	۱/۳	۲/۱۹۳	۱/۰۸۸
	کارشناسان	۴۰	۱۲	۲۶	۱۰	۱۲	۲/۴۲	۱/۴۱۶
	کل	۳۴/۶	۲۷/۲	۲۲/۶	۱۳/۱	۲/۵	۲/۲۱۹	۱/۱۳۱
افزایش زباله ها و انباشتگی آشغال در محیط زیست شهری	شهروندان	۲۸/۱	۲۷/۶	۲۴/۲	۱۰/۷	۹/۴	۲/۴۵۶	۱/۲۶۱
	کارشناسان	۵۶	۶	۱۸	۱۰	۱۰	۲/۱۲	۱/۴۳۸
	کل	۳۱/۳	۲۵/۱	۲۳/۵	۱۰/۶	۹/۴	۲/۴۱۷	۱/۲۸۵

نام متغیر	گروه	خیلی کم	کم	متوسط	زیاد	خیلی زیاد	میانگین	انحراف معیار
تخریب زمین‌های کشاورزی و مزارع اطراف شهر	شهروندان	۴۵/۶	۴۱/۷	۹/۴	۲/۳	۱	۱/۷۱۶	۰/۸۱۱
	کارشناسان	۳۸	۱۴	۲۲	۱۲	۱۴	۲/۵	۱/۴۶
	کل	۴۴/۷	۳۸/۵	۱۰/۸	۳/۵	۲/۵	۱/۸۰۶	۰/۹۴۱
ایجاد پارک‌های طبیعی و مصنوعی در منطقه	شهروندان	۲۷/۱	۲۶/۶	۲۴	۱۱/۲	۱۱/۲	۲/۵۲۹	۱/۳
	کارشناسان	۵۶	۶	۲۰	۸	۱۰	۲/۱	۱/۴۱۸
	کل	۳۰/۴	۲۴/۲	۲۳/۵	۱۰/۸	۱۱/۱	۲/۴۷۹	۱/۳۲
افزایش حفاظت بیشتر و بهتر محیط زیست منطقه	شهروندان	۲۹/۴	۲۷/۶	۲۰/۱	۱۱/۷	۱۱/۲	۲/۴۷۷	۱/۳۲۲
	کارشناسان	۳۸	۸	۲۸	۱۴	۱۲	۲/۵۴	۱/۴۳۲
	کل	۳۰/۴	۲۵/۳	۲۱	۱۲	۱۱/۳	۲/۴۸۴	۱/۳۳۴
افزایش آگاهی ساکنان نسبت به محیط طبیعی منطقه	شهروندان	۳۲/۸	۲۹/۲	۲۱/۶	۱۳/۳	۳/۱	۲/۲۴۷	۱/۱۴
	کارشناسان	۵۴	۸	۱۶	۱۰	۱۲	۲/۱۸	۱/۴۸
	کل	۳۵/۳	۲۶/۷	۲۱	۱۲/۹	۴/۱	۲/۲۴	۱/۱۸۲
افزایش میزان آلودگی آب های روان	شهروندان	۲۷/۳	۲۷/۳	۲۴	۱۰/۲	۱۱/۲	۲/۵۰۵	۱/۲۹۵
	کارشناسان	۴۲	۸	۲۸	۱۰	۱۲	۲/۴۲	۱/۴۳
	کل	۲۹	۲۵/۱	۲۴/۴	۱۰/۱	۱۱/۳	۲/۴۹۵	۱/۳۰۹
افزایش فرهنگ احترام به طبیعت	شهروندان	۴۵/۳	۴۱/۴	۹/۴	۲/۳	۱/۶	۱/۷۳۴	۰/۸۴۴
	کارشناسان	۴۰	۱۲	۲۴	۱۲	۱۲	۲/۴۴	۱/۴۳۱
	کل	۴۴/۷	۳۸	۱۱/۱	۳/۵	۲/۸	۱/۸۱۶	۰/۹۵۵
افزایش آلودگی صوتی شهری	شهروندان	۲۷/۹	۲۷/۱	۲۳/۷	۱۰/۹	۱۰/۴	۲/۴۹	۱/۲۸۷
	کارشناسان	۵۴	۶	۲۰	۱۰	۱۰	۲/۱۶	۱/۴۳۴
	کل	۳۰/۹	۲۴/۷	۲۳/۳	۱۰/۸	۱۰/۴	۲/۴۵۲	۱/۳۰۷

۶. نتیجه گیری

یکی از نخستین شروط موفقیت هر شهر، توسعه و گسترش فعالیت‌هایی است که به درآمدزایی پایدار منجر شود. در این میان، گردشگری به عنوان یکی از فعالیت‌های مؤثر در اقتصاد شهری، نقش مهمی در تحقق توسعه پایدار ایفا می‌کند. از آنجا که هدف اصلی پایداری شهری، پاسخ‌گویی به نیازهای ساکنان است، تحقق آن مستلزم تغییر در نوع فعالیت‌ها، تراکم، کاربری اراضی و نگرش به شیوه‌های مدیریت شهری است؛ به گونه‌ای که شهر از نظر زیست‌محیطی قابل سکونت، از نظر اقتصادی بادوام، از نظر اجتماعی متعادل و از نظر مدیریتی باثبات و پایدار باشد. از این رو برای رسیدن به دوام اقتصادی و تعادل اجتماعی نیاز به تغییر و ترویج فعالیت‌هایی است که با منابع و امکانات محلی سازگاری داشته باشند. ترویج و تشویق فعالیت‌های گردشگری می‌تواند در مناطقی که دارای ظرفیت‌های محلی برای این فعالیت هستند، نقش مهمی ایفا کند. همچنین توجه به منابع بومی و نگرش یکپارچه به مدیریت منابع نیز در پایداری محیطی و ثبات مدیریتی اثرگذار خواهد بود.

در پژوهش حاضر، شهر شیروان که به عنوان یکی از چشم‌اندازهای گردشگری منطقه شمال شرق کشور محسوب می‌شود و به دلیل وجود ظرفیت‌های این شهر برای توسعه گردشگری به عنوان فعالیتی متناسب با ویژگی‌های محیطی آن مورد بررسی قرار گرفت تا وضعیت میزان تأثیرگذاری گردشگری بر ابعاد توسعه پایدار شهری یعنی (اقتصادی، کالبدی، زیست‌محیطی، اجتماعی، فرهنگی)، مشخص شود نتایج ذیل به دست آمد:

در بررسی ابعاد توسعه اقتصادی بیشترین میانگین مربوط به گویه "افزایش سرمایه‌گذاری‌های داخلی و خارجی" و برابر ۲/۹۱۵ است و کمترین میانگین هم مربوط به "افزایش درآمد شهرداری شیروان" و برابر ۲/۳۰۶ است. در شاخص توسعه کالبدی بیشترین میانگین مربوط به "افزایش میزان گسترش فیزیکی" و برابر ۲/۹۱۲ بوده و کمترین میانگین هم مربوط به "افزایش تعداد رستوران‌ها در سطح شهر" و برابر ۲/۴۲۲ است. در ارزیابی شاخص مربوط به "توسعه فرهنگی - اجتماعی"

بیشترین میانگین مربوط به "افزایش تضاد فرهنگی و اجتماعی بین ساکنین و گردشگران" و برابر ۳/۸۶۹ و کمترین میانگین هم مربوط به "تأثیرگذاری در تحکیم روابط خانوادگی" و برابر ۳/۵۳۵ بوده و در نهایت در ارزیابی شاخص "توسعه زیست محیطی" بیشترین میانگین مربوط به "افزایش میزان آلودگی آب‌های روان" و برابر ۲/۴۹۵ و کمترین میانگین هم مربوط به "تخریب زمین‌های کشاورزی و مزارع اطراف شهر" و برابر ۱/۸۰۶ بوده است.

در مجموع با عنایت به نتایج به دست آمده باید گفت با توجه به مراحل که جهت تصدیق مدل اندازه‌گیری و محاسبات روایی سازه و تشخیصی و به دنبال آن آزمون روابط بین سازه‌های تحقیق انجام شد، باید گفت مدل ارائه شده توسط پژوهشگر تأیید می‌شود. در نهایت نتایج به دست آمده نشان داد برای شاخص توسعه اقتصادی، کالبدی و زیست محیطی مقدار معناداری بزرگتر از ۰/۰۵ به دست آمده است که نشان می‌دهد از نظر شهروندان و کارشناسان گردشگری شهری نقش قابل توجهی در توسعه اقتصادی شیروان نداشته است. در مقابل برای توسعه فرهنگی - اجتماعی و زیست محیطی از نظر شهروندان و کارشناسان گردشگری شهری نقش قابل توجهی داشته است و در نهایت در بررسی رابطه گردشگری شهری و ابعاد توسعه پایدار شهری در شیروان، برای دو گروه شهروندان و کارشناسان، T Value بزرگتر از ۱/۹۶ به دست آمده است. بنابراین می‌توان گفت بین گردشگری شهری و ابعاد توسعه پایدار شهری در شیروان رابطه معناداری وجود دارد.

۷. پیشنهادها

- ۱) ایجاد فضای شهری مناسب با کارکردهای اجتماعی و فرهنگی در فضاهای عمومی موجود در شهر شیروان.
- ۲) ایجاد تسهیلات رفاهی به مجموعه‌های فرهنگی، تجاری و تفریحی و توجه به کارآفرینی گردشگری.
- ۳) بهبود و افزایش سرمایه اجتماعی، معیارها و شبکه‌هایی که عملکرد جمعی را امکان‌پذیر می‌سازد.

۴) شهر شیروان نتوانسته است از فرصت عظیم ناشی از موقعیت قرارگیری خود در مسیر گردشگری مشهد- شمال و همچنین وجود جاذبه‌های فراوان بهره کافی را ببرد؛ بنابراین پیشنهاد برنامه‌ریزی و مطالعه در این زمینه جهت آسیب‌شناسی این جریان، توصیه می‌شود.

کتابنامه

۱. احمدی، م. ص؛ رهنمایی، م. ت؛ و علی‌اکبری، ا. (۱۴۰۰). تبیین نگاه فن سالارانه در طرح‌های توسعه شهری بر گردشگری با روش سه سوسازی (مطالعه موردی: استان کرمانشاه). *فصلنامه مطالعات مدیریت گردشگری*، ۱۶ (۵۳)، ۱-۳۲.
۲. اسدی پیمان، ز؛ توکلی‌نیا، ج؛ رضویان، م. ت؛ و قورچی، م. (۱۳۹۹). ارزیابی کیفیت مقصد گردشگری مرکز شهر تهران (مطالعه موردی: بازار بزرگ، منطقه ۱۲ تهران). *فصلنامه گردشگری شهری*، ۷ (۲)، ۵-۳۵.
۳. بالیده، ا. ا؛ و قوایی، م. (۱۴۰۳). تبیین شاخص‌های مدل شکوفایی گردشگری شهری. *جغرافیا و توسعه ناحیه‌ای*، ۲۲ (۱)، ۱-۲۵.
۴. بزرگ‌نیا، م؛ استعلاجی، ع. ر؛ و شیخ‌اعظمی، ع. (۱۴۰۰). تأثیر پروژه‌های محرک توسعه بر ارتقاء گردشگری شهری مطالعه موردی: منطقه ۱۱ شهر تهران. *فصلنامه گردشگری شهری*، ۸ (۲)، تابستان ۱۴۰۰، ۱۳۷-۱۴۰.
۵. بیضایی، م؛ و صداقتی، ع. (۱۳۹۸). برنامه‌ریزی توسعه گردشگری پایدار و شناسایی عناصر پایه مطالعه موردی شهرستان بجنورد. *فصلنامه جغرافیا و برنامه‌ریزی محیطی*، ۳۰ (۱)، پیاپی ۷۳، ۱۱۱-۱۳۶.
۶. بیکی، پ. (۱۳۹۹). تبیین نقش گردشگری بر ابعاد پایداری شهری مطالعه موردی: شهر مرزی خواف، *فصلنامه علمی علوم و فنون مرزی*، ۹ (۲)، ۴۵-۹۲.
۷. تولایی، س. (۱۳۸۶). *مروری بر صنعت گردشگری*، تهران، نشر دانشگاه تربیت‌معلم.
۸. حسنی مقدم، م؛ کلانتری خلیل‌آباد، ح؛ و رزقی، م. (۱۴۰۲). تبیین اصول توسعه گردشگری شهری در شمال ایران؛ مورد پژوهی شهر کلاردشت. *نشریه گردشگری شهری*، ۱۰ (۴)، ۱۱۵-۱۳۵.

۹. حسینی، س.ع؛ سالاروندیان، ف؛ دبیر، ع؛ و نعمت‌فرح‌زادی، ن. (۱۴۰۲). بررسی عوامل مؤثر بر گردشگری دوچرخه در شهرها مطالعه موردی: شهر تهران. نشریه گردشگری شهری، ۱۰(۱)، ۳-۳۴.
۱۰. حضرتی، م. ح؛ احمدزاده، ح؛ و پناهی، ع. (۱۴۰۲). ارزیابی فضایی اثرات توسعه گردشگری بر کیفیت زندگی شهروندان در کلان‌شهر تبریز. نشریه گردشگری شهری، ۱۰(۲)، ۱۹-۳۵.
۱۱. حمصیان‌اتفاق، س؛ کلاتری‌خلیل‌آباد، ح؛ و میره‌ای، م. (۱۴۰۰). ارائه الگوی مدیریت اکوتوریسم با تأکید بر بافت‌های اکولوژیک شهری (مطالعه موردی منطقه ۹ شهرداری اصفهان). تحقیقات کاربردی علوم جغرافیایی (علوم جغرافیایی)، ۲۱(۶۳)، ۳۳۵-۳۵۹.
۱۲. خواجه‌نبی، ف؛ زندمقدم؛ م. ر؛ و کرکه‌آبادی، ز. (۱۳۹۹). تحلیل ساختارهای اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی، محیطی و نهادی در رشد و توسعه گردشگری شهری، مطالعه موردی: شهر گلوگاه. فصلنامه علمی پژوهش‌های بوم‌شناسی شهری، ۱۱(۲۱)، ۲۸-۱۱.
۱۳. رحیمی‌فرد، ق. (۱۳۹۶). تحلیلی بر نقش مدیریت شهری در توسعه پایدار گردشگری شهری (مطالعه موردی شهر خوی). پایان‌نامه کارشناسی ارشد رشته جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری گرایش آمایش شهری، دانشگاه تبریز، دانشکده برنامه‌ریزی و علوم محیطی.
۱۴. شمس‌الدینی، ع؛ و سنایی‌مقدم، س. (۱۳۹۷). تحلیلی بر سنجش زیرساخت‌های گردشگری در فضاهای شهری (مطالعه موردی: شهر زنجان). فصلنامه گردشگری شهری، ۵(۳)، ۶۵-۸۲.
۱۵. صادقی‌ها، م؛ و نوری، س. (۱۴۰۰). برنامه‌ریزی توسعه گردشگری و فضایی شهر نور با بهره‌گیری از رهیافت شهر خردورز، فصلنامه جغرافیایی فضای گردشگری، ۱۰(۳۸)، ۱-۲۵.
۱۶. عربشاهی‌کریزی، ا؛ و تقدیسی، م. (۱۳۹۷). گردشگری شهری و توسعه پایدار شهری: تحلیل و بررسی جایگاه، نقش و پیامدهای توسعه گردشگری شهری. جغرافیا و روابط انسانی، ۱(۲)، ۳۹۷-۴۱۶.
۱۷. قهرمانی‌فرد، ح؛ حسین‌زاده‌دلیر، ک؛ و موسوی، م. (۱۴۰۰). شناخت و ارزیابی پیشران‌های حیاتی مؤثر بر آینده توسعه گردشگری مطالعه موردی: کلان‌شهر تبریز. فصلنامه گردشگری شهری، ۸(۱)، ۶۷-۸۲.

۱۸. محمدی‌فر، م؛ و علوی‌نسب، س. ه. (۱۳۹۷). برنامه‌ریزی و مدیریت شهری: نقش مدیریت شهری در توسعه پایدار گردشگری شهری (نمونه مورد مطالعه: شهر مشهد). کنفرانس ملی برنامه‌ریزی و مدیریت شهری، شهرداری مشهد، شورای اسلامی شهر مشهد، دانشگاه فردوسی مشهد.
۱۹. محمودی‌پاتی، ف. (۱۴۰۳). ارائه یک مدل فرآیندی یکپارچه جهت ارزیابی گردشگری به‌عنوان ابزاری جهت بازآفرینی شهری با رویکرد مدلسازی ساختاری - تفسیری. نشریه گردشگری شهری، ۱۱(۱)، ۱-۲۵.
۲۰. معتمدی، م؛ فخار، ز؛ و مافی، ف. (۱۴۰۰). شناسایی و اولویت‌بندی عوامل راهبردی توسعه گردشگری شهر سنقر. نشریه گردشگری شهری، ۸(۴)، ۷۳-۸۶.
۲۱. موسوی، م؛ کهکی، ف. س؛ و جلالیا، س. (۱۳۹۸). ارزیابی عناصر مؤثر بر توسعه گردشگری شهری مطالعه موردی: شهر ارومیه. فصلنامه گردشگری شهری، ۶(۲)، ۶۱-۷۷.
۲۲. نادری، ک؛ بادکو، ب؛ حدیدی، م؛ آزادی، س؛ نجفی، پ؛ و حامد، ب. (۱۳۹۷). اولویت‌بندی راهبردی توسعه گردشگری به‌منظور تعیین جایگاه آن در برنامه‌های توسعه شهری (مطالعه موردی: استان کرمانشاه). فصلنامه پژوهش‌های جغرافیای انسانی، ۵۰(۳)، ۵۷۳-۵۸۹.
23. Ariyani, N., & Fauzi, A. (2019). Analysis of Strategic Variables for Ecotourism Development; an Application of Micmac. *South Asian Journal of Social Studies and Economics*, 3(3), 1-12.
24. Arthur, G., & Mensah, A. (2016). urban management and heritage tourism for sustainable development. *Management*, Vol 37, pp 146-154.
25. Chris, R. (2012). Assisting the poor in China through tourism development: An eview of research. *Tourism Management*, Vol 33, pp 239-248.
26. Fazenda, N., Da silva, F.N., & Costa, C. (2010). Douro Valley Tourism Plan; The plan as part of a sustainable tourist destination development. *process, Journal of World Hospitality and tourism*, 2(4), 428-440.
27. Kilipivis, F., & Zardava, T. (2012). Developing sustainable tourism in a changing environment: issues for the tourism enterprises (travel agencies and hospitality enterprises). *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 44, 44-52.

28. Mamirkulova, G., Mi, J., Abbas, J., Mahmood, S., Mubeen, R., & Ziapour, A. (2020). New Silk Road infrastructure opportunities in developing tourism environment for residents' better quality of life. *Global Ecology and Conservation*, 24, e01194.
29. Mason, P. (2015). *Tourism Impacts, Planning and Management*, Butterworth Heinman. by Routledge.
30. Sarpong, S. Y., Bein, M. A., Gyamfi, B. A., & Sarkodie, S. A. (2020). The impact of tourism arrivals, tourism receipts and renewable energy consumption on quality of life: A panel study of Southern African region. *Heliyon*, 6(11), e05351.
31. Tao, T. C. H., & Wall, G. (2009). Tourism as a Sustainable Livelihood Strategy . *Tourism Management Journal*, 30 (1), 90-98.
32. World Bank. (2018). Seoul's experience in culture heritage. *sustainable tourism, and urban regeneration* (English). Washington, D.C.: World Bank.